

vocant) naturæ lapsæ, quia ille status culpam includit. Præter hunc vero statum potest hujusmodi homo in aliis statibus considerari, seu de potentia absoluta constitui, qui communes sunt puris etiam hominibus. Primus est status gloriæ seu beatitudinis, qui maxime connaturalis est homini Deo, et propterea in illo fuit semper Christus Dominus secundum animam, et in hoc statu nulla alia indiguit speciali gratia ad servanda præcepta, et tantum omne malum, quia ipsa beatitudo intrinsecus ac necessario hoc secum affert, unde præter illam solum est necessarius concursus ad operandum, ipsis actibus seu operibus præceptis accommodatus. Secundus vero status hujus hominis Dei esse posset status puri viatoris ad consequendam supernaturalem beatitudinem tendentis; hic enim status, quamvis de facto nunquam fuerit possibilis, tamen est de potentia absoluta; et in eo indigeret Christus eisdem auxiliis gratiæ excitantis vel adjuvantis, ad servanda omnia præcepta, et semper sine ullo defectu honeste operandum, quibus indigeret purus homo peccato carens, et in simili statu constitutus, solum interveniente differentia inter eos in unione: ratio est eadem quæ in superioribus tacta est, quia Deus homo, quod ad facultatem operandi attinet, præcise ac formaliter ratione solius unius non habet majores vires, quam sint connaturales ipsi humanitati, et ideo oportet ut quacumque ratione elevandus sit ad operandum aliquid ultra naturales vires humanitatis, indigeat auxilio gratiæ, non minus quam si talis natura in proprio supposito subsistere, ceteris paribus; cum ergo purus homo etiam sine peccato constitutus indigeat auxilio gratiæ excitantis et adjuvantis, ad hunc effectum servandi omnia præcepta absque ullo defectu, quia superat naturales vires humanæ naturæ, eodem auxilio indigeret Christus in simili statu constitutus. Et idem omnino eadem ratione et proportione dicendum esset de tertio statu possibili, scilicet, si Verbum assumeret naturam humanam in puris naturalibus quoad præcepta et operationes, et finem ad quem tenderet, ita ut solum illi adderetur unio; tunc enim idem auxilium esset necessarium Christo ad hunc effectum, quod fuisse necessarium puro homini in simili statu constituto sine peccato, ut facile patet ex dictis applicando rationem factam. Solum est advertendum, probabile esse non posse naturam humanam a Verbo assumi, nisi in statu quem vocant integræ naturæ, saltem quoad

perfectam subjectionem appetitus inferioris ad superiorem, et superioris ad rationem, quo posito solum indigebit natura assumpta in unoquoque statu illis auxiliis, quibus purus homo integer in simili statu constitutus egeret; tamen illam naturæ integritas, seu subiectio et perfecta subordinatio appetituum, cum non sit connaturalis homini, non potest convenire naturæ assumptæ præcise ac formaliter ex sola assumptione, sed necessarium est superaddi peculiare auxilium Dei, seu speciale providentiam, qua id fiat, propter rationem sœpe repetitam, quod sola unio ut sic nihil confert potentii, quod operandi facultatem aut vires præstet, aut immutet. Quod si admitteremus posse naturam humanam a Verbo assumi omnino puram sine hac subjectione perfecta et subordinatione potentiarum (id enim probabile est, ut infra dicemus), tunc clarius procedit quod dictum est de comparatione cum puro homine in simili statu constituto.

5. *Objectio.* — *Vera solutio.* — Una tantum objectio superest contra hanc ultimam conclusionem, ut a nobis explicata est; videtur enim repugnare cum impeccabilitate quam Christus habuit ex vi unionis; si enim Christus ab intrinseco et ex natura rei est ita impeccabilis ex vi unionis, ut de potentia etiam absoluta peccatum in eo esse non possit, quomodo potest indigere auxilio, vel providentia speciali, ut servet præcepta, et immunem se a peccato custodiat, in quounque statu constitutatur? Propter hoc nonnulli videntur negare conclusionem positam, dicentes sufficere solam unionem præcise et formaliter sumptam ad hunc effectum, quia ex vi illius ipsa voluntas creata Christi est voluntas Dei, et hoc satis est ut deficere non possit, etiamsi nullum aliud auxilium, aut singularem providentiam recipiat. Sed hoc (ut infra, quæstione decima quinta, latius patet) intelligi non potest, ut ratio facta convincit, quia unio sola non est principium operandi; sicut si in intellectu vel sensibus Christi nihil aliud intelligeremus, quam quod essent facultates ejusdem naturæ assumptæ a Deo, non posset intelligi quin illæ potentiae essent subjectæ errori vel deceptioni, non minus quam similes potentiae alterius hominis. Illa enim denominatio, scilicet, quod illa voluntas esset voluntas Dei, quamvis, ut jam dicam, sit sufficiens ratio, et origo hujus effectus, sola tamen ipsa per se sumpta ad illum non sufficit, quia solum est quædam denominatio quasi

concupiscentias pravas, quæ in Christo non fuerunt. Ergo Christus non habuit virtutes.

Sed contra est, quod super illud Psalm. 1:

Sed in lege Domini voluntas ejus, dicit Gloss. ¹:

Hic ostenditur Christus plenus omni bono; sed bona qualitas mentis est virtus. Ergo Christus fuit plenus omni virtute.

Respondeo dicendum, quod, sicut in secunda parte dictum est ², sicut gratia respicit essentiam animæ, ita virtus respicit potentiam ejus. Unde oportet quod, sicut potentia animæ derivantur ab ejus essentia, ita virtutes sint quædam derivationes gratie. Quanto autem aliquid principium est perfectius, tanto magis imprimet suos effectus. Unde cum gratia Christi fuerit perfectissima, consequens est quod ex ipsa processerint virtutes ad perficiendum singulas potentias animæ, quantum ad omnes actus. Et ita Christus habuit omnes virtutes.

Ad primum ergo dicendum, quod gratia sufficit homini, quantum ad omnia quibus ordinatur ad beatitudinem. Horum autem quædam perficit gratia immediate per seipsum, sicut gratum facere Deo, et alia hujusmodi; quædam autem mediantibus virtutibus, quæ ex gratia procedunt.

Ad secundum dicendum, quod habitus ille heroicus, vel divinus, non differt a virtute communiter dicta, nisi secundum perfectiore modum; in quantum, scilicet aliquis est dispositus ad bonum quoddam altiori modo, quam communiter omnibus competit. Unde per hoc non ostenditur quod Christus non habuerit virtutes, sed quod habuerit eas perfectissime ultra communem modum. Sicut etiam Plotinus posuit quædam sublimem modum virtutum, quas esse dixit animi purgati.

Ad tertium dicendum, quod liberalitas et magnificentia commendatur circa divitias, in quantum aliquis non tantum appretiat divitias, quod velit eas retinere, prætermittendo id quod fieri oportet. Ille autem minime divitias appretiat, qui penitus eas contemnit, et abjicit propter perfectionis amorem. Et ideo, in hoc ipso quod Christus omnes divitias contempsit, ostendit in se summum gradum liberalitatis et magnificientie. Licet etiam liberalitatis actum exercuerit, secundum quod sibi conveniens erat, faciendo pauperibus erogari quæ sibi dabantur. Unde, cum Dominus Iudea dixit, Joan. 13: Quod facis, fac citius, discipuli intellexerunt Dominum mandasse quod egenis

¹ Infr., art. 3, ad 1 et 2, et q. 15, art. 2, c.
Et 3, d. 13, q. 1, art. 1, corp.

² Cap. 1.

³ 1. 2, q. 65, art. 1 et 2.

Gloss. ord., ex Cassiodor.

² 1. 2, q. 110, art. 2 et 3.

aliquid daret. *Concupiscentias autem pravas Christus omnino non habuit, sicut infra patet¹; nec propter hoc tamen excluditur, quia habuerit temperantiam, quæ tanto perfectior est in homine, quanto magis pravas concupiscentias caret.* Unde secundum Philosophum, *Ethic.*², *temperatus in hoc differt a continente, quod temperatus non habet pravas concupiscentias, quas continens patitur.* Unde sic accipiendo continentiam, sicut Philosophus accipit, *ex hoc ipso quod Christus habuit omnem virtutem, non habuit continentiam, quæ non est virtus, sed aliquid minus virtute.*

COMMENTARIUS.

1. Divus Thomas solum tractat hanc quæstionem de virtutibus per se infusis, ut constat aperte ex discurso articuli, et non agit de virtutibus pure intellectualibus, de his enim infra, quæstione nona, sermonem instituit, sed de pertinentibus aliquo modo ad appetitum; dico autem aliquo modo, ut prudentiam, quæ a moralibus virtutibus non separatur, complectar.

2. *Responsio.* — Affirmat ergo S. Thomas in Christo fuisse omnes virtutes, quoniam cum gratia simul infunduntur. Ubi statim occurrit dubitatio, quo modo D. Thomas universe hoc affirmet, cum in sequentibus articulis neget alias virtutes fuisse in Christo. Responderi potest, D. Thomam locutum esse de virtutibus, quæ sunt virtutes simpliciter, quæve nullam imperfectionem includunt statui beatitudinis repugnantem. Et fortasse verum est nullam virtutem voluntatis secundum totam honestatem suam et latitudinem objecti, et multitudem actuum, repugnare statui beatitudinis, quamvis sub denominazione aliqua, vel habitudine ad actum imperfectum, cum illo pugnet, quod ex dicendis melius constabit.

3. Solutions argumentorum faciles sunt, notandæ tamen pro materia de virtutibus, et pro iis quæ in sequentibus dicemus, præser-tim illud quo ex solutione ad secundum et tertium colligitur, scilicet, sicut virtus heroica non differt essentia a virtute communi, sed solum statu, et eximio gradu perfectionis, quem connotat, ita continentiam, de qua Aristoteles locutus est, non differre essentia a virtute simpliciter, sed statu imperfecto, qui

¹ Quæst. 45, art. 1 et 2.

² C. 9, non remote a fin., tom. 5.

voce illa denotatur. Quod ita breviter declaratur: propterea enim virtus heroica non differt essentia a virtute communi, quia in eadem materia et sub eadem ratione formalis seu motivo versantur, et perfectio, quam addit virtus heroica, solum est ut parum aut nihil habeat admistum vitii contrarii, et facilis et expedita sit ad ferventem et perfectum actum virtutis eliciendum, quæ perfectio accidentaria manifeste est; at vero proportionali modo, quamvis opposito, continentia, verbi gratia, et temperantia, quæ est virtus simpliciter, in eadem materia, et sub eadem ratione honesti versantur, et ad idem medium constituentium tendunt; solum est differentia in imperfectione accidentalis, quia continentia dicit virtutem in eo statu, in quo et multum habet admistum de contrario vitio, et affectiones patitur immoderatas; virtus vero simpliciter dicta requirit perfectiorem statum; quæ tamen differentia simpliciter accidentaria est.

4. Et juxta hoc intelligendum est, quod D. Thomas, in solutione ad tertium dicit, continentiam non esse virtutem, sed aliquid minus virtute; est enim quasi inchoata virtus, ac si dicas infantem non esse virum; et eodem sensu negatur continentia in Christo, non quod aliqua virtus secundum essentiam illi defuerit, sed quia non fuit in illo imperfectio, quam nomen continentiae denotat.

ARTICULUS III.

Utrum in Christo fuerit fides¹.

1. *Ad tertium sic proceditur. Videtur quod in Christo fuerit fides. Fides enim est nobilior virtus quam virtutes morales, puta, temperantia et liberalitas. Hujusmodi autem virtutes fuerunt in Christo, ut dictum est². Multo ergo magis fuit in eo fides.*

2. *Præterea, Christus non docuit virtutes, quas ipse non habuit, secundum illud Actorum 1: Cœpit facere et docere. Sed de Christo dicitur, Hebr. 12, quod est auctor et consummatur fidei. Ergo in eo maxime fuit fides.*

3. *Præterea, quidquid est imperfectionis, excluditur a beatis. Sed in beatis est fides; nam super illud Roman. 1: Justitia Dei re-*

¹ Infra, a. 4, c., et a. 8, ad 2, et a. 9, ad 1, et 1. 2, q. 65, a. 4, ad 3; et 3, d. 13, q. 1, a. 2, q. 1, ad 1, et d. 36, art. 2, ad 3; et Verit., q. 29, a. 4, ad 15, et Ver., q. 4, a. 1, ad 11.

² Ar. præceden.

velatur in eo ex fide in fidem, dicit Glos.¹: De fide verborum et spei, in fidem rerum et speciei. Ergo videtur quod etiam in Christo fuerit fides, cum nihil imperfectionis importet.

Sed contra est quod dicitur Hebr. 11, quod fides est argumentum non apparentium; sed Christo nihil fuit non apparen, secundum illud quod dixit ei Petrus, Joan. ult.: Tu omnia nosti. Ergo in Christo non fuit fides.

Respondeo dicendum, quod, sicut in secunda parte dictum est², objectum fidei est res divina non visa. Habitus autem virtutis, sicut et quilibet aliis, recipit speciem ab objecto. Et ideo, excluso quod res divina sit non visa, excluditur ratio fidei; Christus autem a primo instanti sue conceptionis plene vidit Deum per essentiam, ut infra dicitur³. Unde in eo fides esse non potuit.

Ad primum ergo dicendum, quod fides est nobilior virtus virtutibus moralibus, quia est circa nobiliorum materiam, sed tamen importat quendam defectum in comparatione ad illam materiam, qui defectus in Christo non fuit. Et ideo non potuit in eo esse fides, licet fuerint in eo virtutes morales, quae in sui ratione hujusmodi defectum non important per comparationem ad suas materias.

Ad secundum dicendum, quod meritum fidei consistit in hoc, quod homo ex obedientia Dei assentitur illis, quæ non videt; secundum illud Rom. 1: Ad obediendum fidei in omnibus gentibus pro nomine ejus. Obedientiam autem ad Deum plenissime habuit Christus, secundum illud Phil. 2: Factus est obediens usque ad mortem. Et sic nihil ad meritum pertinens docuit, quod ipse excellentius non impleret.

Ad tertium dicendum, quod sicut Glossa ibidem dicit⁴, fides proprie est, qua creduntur quæ non videntur. Sed fides quæ est rerum visarum, improprie dicitur, et secundum quendam similitudinem, quantum ad certitudinem aut firmitatem adhesionis.

COMMENTARIUS.

1. Negat D. Thomas in Christo fuisse fidem, quia fuit semper beatus, quæ est communis sententia Scholasticorum, in 3, dist. 26, cum Aug., 14 de Trinit., cap. 2, qui generatim de

¹ Glos. ordinar., ib.

² 2. 2, q. 1, a. 1.

³ Q. 34, art. 4.

⁴ Aug., in lib. 2 Quæst. Evang., q. 39, in prin., tom. 4.

omnibus beatis loquuntur; unde quoad hoc eadem est ratio de Christo et de aliis, et ideo de hac re nihil amplius in hac materia dicam; solum adverto sermonem esse de fide Theologica, prout dicit credulitatem intellectus, nam fides moralis, quæ fidelitatem significat, seu constantiam et veritatem in promissis servandis, in Christo fuit perfectissima; de hac enim loquitur Isai., cap. 41, cum de Christo dicit: Erit fides cinctorum renum ejus; ἀγθεαν enim vocat, non ποτε, ut Cyrillus et Hieronymus exponunt. Alia expositio est, ut ibi abstractum pro concreto positum intelligatur, id est, fides, pro fidelibus, qui dicuntur futuri indumentum Christi. Quod his verbis significavit ibi Hieronymus: Si pro veritate fides legitur, dicendum quod cingulum Domini, quo cinctus est et Jeremias, fides creditum sit.

Alludit ad locum Jerem. 13, ubi dicit Dominus: Sicut adhæret lumbare ad lumbos viri, sic agglutinavi mihi omnem domum Israel. Quod late declaratur nomine Hieronymus, super id Psal. 132: Quod descendit in oram vestimenti ejus; August. et Remig., in id Psal. 44: Myrrha, et gutta, et casia a vestimentis tuis. An vero potuerit in intellectu Christi esse effectus fidei humanae, infra, q. 9, dicetur. Quomodo vero in illo fuerit fides quæ est gratia gratis data, statim disp. 24.

2. *Ad fidem requiritur actus et habitus voluntatis, et intellectus.* — Circa solutionem ad secundum (aliis omissis), advertendum est ex 2. 2, q. 4, art. 2, ad fidem duos actus concurrens, alterum voluntatis, alterum intellectus, et utrumque supernaturale et infusum, ut in Concilio Arausican. II, definitum est, ex quo colligere solent, duos habitus ad credendum esse necessarios: unum in voluntate, alium in intellectu, nam ad eliciendum omnem actum supernaturale et infusum, modo perfecto et connaturali, est necessarius habitus proportionatus et infusus; sicut ergo in intellectu necessarius est habitus, qui sit principium eliciens assensum fidei, ita in voluntate est necessarius habitus infusus, a quo eliciatur voluntas illa supernaturalis, seu debita affectio ad fidem, sive ille habitus sit charitas, sive religio, ut quidam volunt, sive sit specialis, et ab omni alia virtute distinctus, ut ego existimo.

3. *In Christo nunquam fuit assensus fidei.* — *Habitus piaæ affectionis ad fidem in Christo fuit.* — Advertendum deinde est, in intellectu Christi nunquam fuisse assensum fidei divinæ, quia nunquam habuit revelationem obscuram,